

УДК 336.7

*Vita Boychenko***РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ РАННЬОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТИПУ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ***Vita Boychenko***РАЗВИТИЕ МЕХАНИЗМОВ РАННЕЙ ИДЕНТИФИКАЦИИ ТИПА
ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА***Vita Boychenko***DEVELOPMENT OF MECHANISMS OF EARLY IDENTIFICATION OF THE
TYPE OF ECONOMIC AND FINANCIAL CRISIS**

Сучасні фінансові кризи мають досить широкий спектр проявів і під час досить важко встановити, що саме стало причиною активізації розвитку фінансової кризи. Через таку невизначеність велика імовірність неправильно-го вибору антикризових інструментів регулювання та, як наслідок, затягування процесу виходу із кризи або й навіть поглиблення кризових явищ. У цій статті зроблена спроба побудувати комплексний чотирикомпонентний індикатор типу фінансової кризи, базуючись на індикаторах ранньої діагностики фінансової кризи Л. Алессіні та К. Деткена. Розрахунки запропонованого індикатора для України періоду 2008 року показав, що всупереч поширеній думці, криза в Україні була викликана не зниженням попиту на українські експортні товари та зниженням їх ціни, а проблемами в банківському секторі та державною борговою політикою.

Ключові слова: фінансова криза, економічна криза, ідентифікація кризи, тип фінансово-економічної кризи, інструменти ідентифікації типу кризи.

Рис.: 2. Бібл.: 17.

Современные финансовые кризисы имеют достаточно широкий спектр проявлений и временами довольно трудно установить, что именно стало причиной активизации развития финансового кризиса. Из-за такой неопределенности существует большая вероятность неправильного выбора антикризисных инструментов регулирования и, как следствие, затягивание процесса выхода из кризиса или даже углубления кризисных процессов. В данной статье предпринята попытка построить комплексный четырехкомпонентный индикатор типа финансового кризиса, основываясь на индикаторах ранней диагностики финансового кризиса Л. Алессини и К. Деткена. Расчеты предложенного индикатора для Украины периода 2008 года показал, что вопреки распространенному мнению, кризис в Украине был вызван не снижением спроса на украинские экспортные товары и снижением их цены, а проблемами в банковском секторе и государственной долговой политикой.

Ключевые слова: финансовый кризис, экономический кризис, идентификация кризиса, тип финансово-экономического кризиса, инструменты идентификации типа кризиса.

Рис.: 2. Библ.: 17.

Modern financial crises have a wide range of symptoms and often it is quite difficult to determine what caused the activation of the financial crisis. Because of these uncertainties, there is a high probability of a wrong choice of anti-crisis management instruments and, as a result, delaying the process of release of the crisis or even a deepening of the crisis processes. This article is an attempt to build a comprehensive complex indicator to identify the type of financial crisis, based on the indicators of early diagnosis of the financial crisis by L. Alessina and K. Detken. Calculations of the proposed indicator for the period of 2008 in Ukraine has shown that contrary to popular opinion, the Ukraine's crisis in 2008 was not caused by a decrease in demand for Ukrainian exports and a decrease in export prices, but by problems in the banking sector and public debt policy.

Key words: financial crisis, economic crisis, crisis identification, the type of financial crisis, the tools of identification of the type of crisis.

*Fig.: 2. Bibl.: 17.***JEL Classification:** G 01, H 12, G 17

Постановка проблеми. Фінансово-економічна криза часто асоціюється з одним або кількома процесами, що протікають в економіці, наприклад, суттєве зниження обсягів банківського кредитування, різкі зміни в цінах на основні біржові активи, зростання кількості порушень у фінансовому секторі, труднощі з пошуком джерел зовнішнього фінансування у різних суб'єктів економіки; різке збільшення державної підтримки (створення та стимулювання діяльності різних фондів підтримки, стабілізації, рекапіталізації тощо), проблеми платіжного балансу і т. ін. Таким чином, фінансово-економічні кризи – це, як правило, багатомірні явища, які достатньо складно охарактеризувати за допомогою одного коефіцієнта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років у світі було зроблено багато теорій щодо причин виникнення криз. При цьому, концентруючи увагу

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

на основних фундаментальних макроекономічних диспропорціях, автори цих теорій часто так і не доходять до конкретних причин виникнення фінансових криз. Часто фінансові кризи виникають через ірраціональні фактори, серед яких «втеча» банків, «перегрів» фінансових ринків, обвал ринків активів, кредитний голод та інші симптоми нездорової економіки. Аналіз сучасних наукових напрацювань вітчизняних учених свідчить про неоднозначність підходів до визначення причин виникнення та характеру фінансово-економічних криз. Так, Т. А. Васильєва [12] та Д. Л. Циганюк [17] вважають, що дослідження динаміки руху інвестиційного капіталу дозволить визначити час та характер фінансової кризи; на думку В. М. Кочеткова [13] та П. В. Мельника [15], ризикова політика транснаціональних банків є головним кризоутворюючим фактором, а отже, саме через її аналіз можна ідентифікувати фінансову кризу; на переконання С. В. Леонова та А. В. Буряк [3], більшість криз стають можливими через низький рівень конкуренції в банківській та фінансовій системах.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Таким чином, виникає об'єктивна необхідність у розробленні нових підходів до ідентифікації типу фінансово-економічної кризи, оскільки від цього залежить вибір найбільш ефективних інструментів антикризової політики держави.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розвиток науково-методичних засад ідентифікації типу (характеру) фінансово-економічної кризи для визначення групи найбільш ефективних антикризових інструментів державної політики у сфері фінансів та економіки.

Виклад основного матеріалу. Грошово-кредитна політика, особливо протягом тривалого проміжку часу, здебільшого пов'язує підвищену кредитну активність з прийняттям надмірного ризику. Механізм зв'язку полягає в наступному: зміна процентних ставок впливає на ціни активів і власного капіталу позичальників, водночас впливаючи й на умови кредитування. Аналітичні моделі, які в тому числі враховують вплив регуляторних інституцій і процентних ставок (наприклад, модель Дж. Стігліца [10]), підтверджують наявність більшої схильності до ризику під час зниження процентних ставок, і навпаки – у разі зростання процентних ставок банки будуть більше приділяти уваги якості кредитного портфеля, за умови доступу до зовнішніх джерел фінансування. На практиці зниження стандартів кредитування при зниженні ключових процентних ставок підтверджено на прикладі Іспанії у 2000–2007 рр. [8] та США у 2001–2004 рр. [4; 7]. При цьому в США зниження процентних ставок спричинило швидке зростання цін на житло та збільшення кредитного важеля, що в подальшому і спричинило появу бульбашок на американському фондовому ринку.

Структурні фактори що здатні викликати кредитні буми, включають фінансову лібералізацію та інновації. Фінансова лібералізація, особливо коли вона здійснюється невірними методами та у неправильний час та фінансові інновації можуть викликати різке зростання кредитної активності і призвести до надмірного збільшення левериджу позичальників і кредиторів шляхом сприяння зростанню схильності до ризику. Дійсно, як було встановлено багатьма науковцями [5], фінансова лібералізація часто передуює кризам. Так, зокрема, принаймні третина кредитних бумів та банківських криз слідували після фінансової лібералізації, особливо в Центральній та Східній Європі [14].

Механізми ініціації кредитних бумів ґрунтуються на інституційних диспропорціях, а також негативних наслідках конкуренції. З одного боку, здається, що регулювання, нагляд і ринкова дисципліна є занадто повільними, щоб вчасно відслідкувати посилення конкуренції та впровадження фінансових інновацій. З іншого боку, зазвичай кредитному буму передуює послаблення стандартів кредитування. Посилення конкуренції на ринку фінансових послуг, забезпечуючи у цілому підвищення ефективності і стабільно-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

сті в довгостроковій перспективі, може сприяти фінансовій нестабільності протягом коротших періодів [1]. Різкі зміни на ринках активів і кредитів під час фінансових криз суттєво відрізняються від тих, які спостерігаються під час нормального циклу ділової активності. Сплески кредитної активності на кредитних ринках і ринках активів є коротшими, сильнішими і швидшими [2].

Остання світова фінансова криза (2007–2009) була викликана ціновим бумом на ринку нерухомості та посилена активним банківським фінансуванням (як з боку традиційних банків, так і з боку їх сурогатів). Дослідження свідчать, що у більшості випадків країни з подвійним бумом (на ринку житла та на кредитному ринку) мали в подальшому проблеми не тільки з банківським сектором, а й з загальним падінням продуктивності економіки, що виразилося у падінні ВВП у порівнянні з його рівнем у 2003–2007 рр. Ті ж країни, які мали різке зростання цін тільки на ринку нерухомості, у подальшому набагато легше перенесли світову фінансову кризу і не мали системної кризи у фінансовому секторі. В цьому плані Україна відноситься до 1 групи країн (рис. 1).

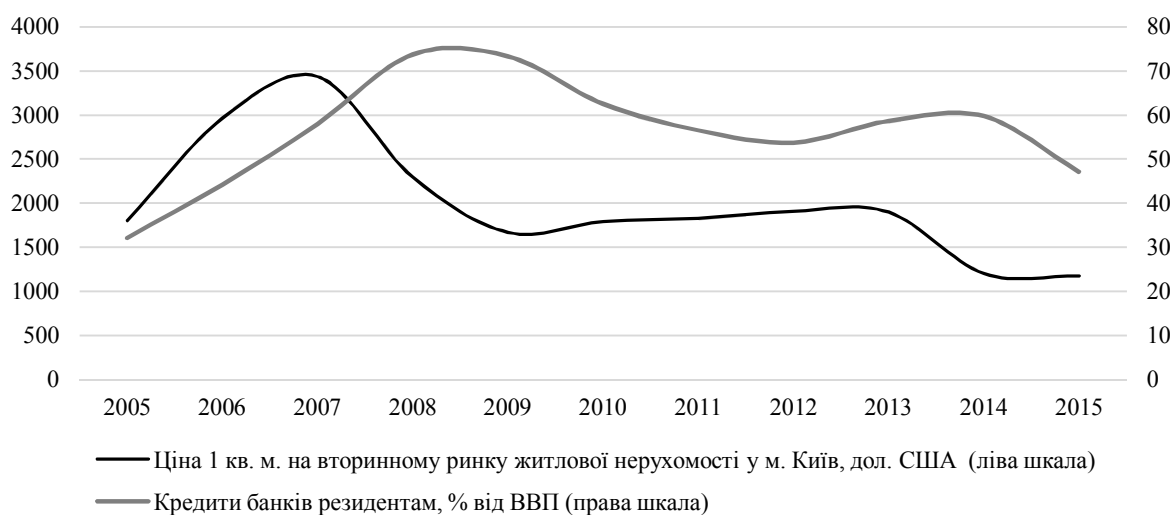

Рис. 1. Динаміка цін на вторинному ринку житлової нерухомості та обсягів банківського кредитування в Україні в 2005–2015 рр.

Джерело: [11; 16].

Розглянемо більш детально типи фінансових криз. Загалом у світі існує досить багато підходів до класифікації фінансових криз і вчені досі не дійшли згоди щодо однієї загальноприйнятої класифікації. Втім, переважна більшість класифікацій включають два поширені типи:

- кризи, які можна ідентифікувати і класифікувати за кількісними параметрами (наприклад, валютна криза може бути ідентифікована за волатильністю валютного курсу локальної валюти, криза платіжного балансу – за припиненням іноземних інвестицій тощо);
- кризи, які ідентифікуються та класифікуються за якісними параметрами (до таких переважно відносять банківські та боргові кризи).

У той час як фінансові кризи можуть приймати різні види і форми, в науковій літературі узгоджені підходи до визначення основних з них.

Так, наприклад, валютна криза передбачає спекулятивну атаку на місцеву валюту, яка частіше за все викликає девальвацію. У боротьбі з цими процесами уряди змушені витратити велику кількість власних міжнародних валютних резервів на підтримку валютного курсу або різко підвищувати процентні ставки, або вводити обмеження на рух капіталу.

Кризи платіжного балансу (у зарубіжній літературі часто можна зустріти термін «криза раптової зупинки» – «sudden stop crisis», або «криза рахунку операцій з капіта-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

лом» – «*capital account crisis*») частіше за все передбачають суттєве та несподіване падіння припливу міжнародного капіталу (як правило у вигляді прямих іноземних інвестицій), або початок відтоку іноземного капіталу. Здебільшого це супроводжується різким підвищенням процентного спреду, що свідчить про зростання ризиків усередині країни. Оскільки і в першому, і в другому випадку ідентифікаторами є величини, які можна виміряти кількісно, то вони відносяться до першої групи.

Інша група криз, пов'язана з несприятливою динамікою державних або корпоративних зобов'язань або потрясіннями в банківській системі. Криза зовнішнього боргу має місце, коли країна не може (або не хоче) здійснювати в повному обсязі обслуговування зовнішнього боргу. Така криза може прийняти форму державної або приватної (або обох) боргової кризи. Внутрішня криза державного боргу відбувається, коли країна (уряд) не виконує свої внутрішні фінансові зобов'язання у встановлені терміни, при цьому або визнаючи дефолт, або розкручуючи інфляцію чи в інший спосіб зменшуючи купівельну спроможність власної валюти.

За системної банківської кризи, реальної чи потенційної, банкрутства та вихід банків з ринку банківських послуг можуть спонукати банки призупинити конвертованість своїх зобов'язань або змусити уряд чи центральний банк втрутитися, щоб запобігти цьому, що буде виражатися у широкомасштабних заходах з підтримки ліквідності і підвищення достатності капіталу. Такі змінні досить важко виміряти кількісно, тому, як правило, вони оцінюються за методологіями якісної оцінки.

Звісно, можуть існувати й інші класифікації криз, втім, слід зауважити, що на практиці досить багато криз збігаються у місці й часі і їх досить важко відокремити одна від одної, тим більше з розмежуванням кризоутворюючих факторів.

Підсумовуючи вищезазначене, можна визначити, що у підсумку фінансова криза передбачає:

- охоплення ринків капіталу, кредиту та інших сегментів фінансового сектору, міжнародних фінансів, суверенних, місцевих фінансів та фінансів корпоративного сектору;
- середньо та довгостроковий негативний вплив на розвиток національної економіки країни в цілому та добробуту населення зокрема;
- наявність джерел, та конкретних проявів, які визначають тип фінансової кризи та стадію її розвитку.

Надзвичайно важливим фактором є своєчасна ідентифікація кризоутворюючих факторів, оскільки це дозволяє коректно визначити фінансові диспропорції та запровадити ефективні антикризові механізми. Банківські кризи на сьогодні стали традиційним явищем у ринкових економіках, оскільки без них розвиток економіки може відбуватися лише екстенсивним шляхом. При дестабілізації ринкової економіки, особливо такої, що розвивається, проблеми у банківському секторі призводять до підвищення волатильності курсу національної валюти, проблем з виконанням власних функцій платіжною системою та до зростання політичної боротьби.

Отже, для ефективного стратегічного планування діяльності банку як на кредитно-інвестиційному ринку, так і на інших напрямках слід враховувати комплексний тип фінансової кризи. На нашу думку, комплексний тип фінансової кризи повинен враховувати як тип базової фінансової кризи, так і ступінь розвитку похідних фінансових криз. Ми вважаємо, що незважаючи на те різноманіття типів фінансово-економічних криз, які описані у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, головними типами фінансових криз є банківська криза, боргова криза, валютна криза та криза платіжного балансу. Така класифікація типів фінансових криз дозволяє якомога ширше охопити прояви фінансових криз на різних параметрах функціонування економіки загалом та фінансової системи зокрема. З метою достовірної ідентифікації типу фінансової кризи ми про-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

понуємо використовувати за базу індикатори ранньої діагностики фінансової кризи, які запропонували у своїй моделі Л. Алессі та К. Деткен [6]. Механізм їх застосування, а також у весь запропонований нами науково-методичний підхід до ідентифікації типу фінансової кризи представлений на рис. 2.

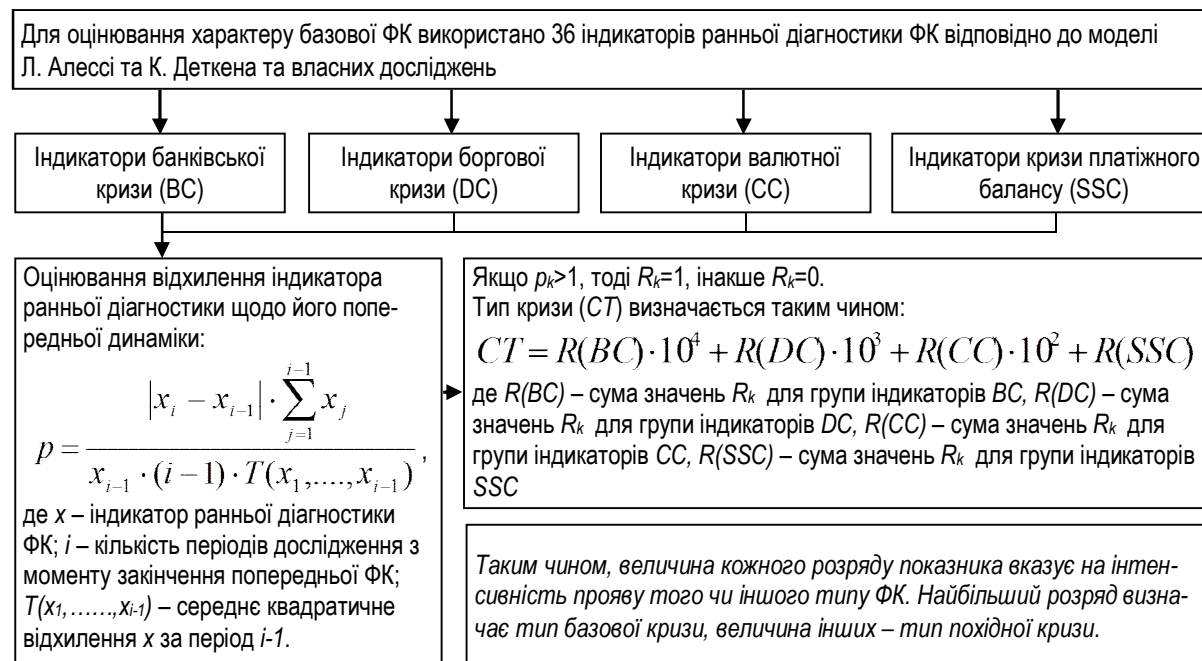

Рис. 2. Науково-методичний підхід до ідентифікації типу фінансової кризи (ФК) на основі індикаторів ранньої діагностики кризи

Отриманий 4-компонентний показник CT може знаходитися в межах 0-9999, при цьому кожен розряд відповідає окремому типу кризи, найбільший розряд визначає тип базової кризи, інші розряди – ступінь розвитку похідних фінансових криз.

У роботі здійснено розрахунки CT для криз 2008–2009 рр. та 2013–2014 рр. в Україні. Так, на відміну від загальноприйнятої думки про те, що криза 2008 року в Україні була викликана світовою кризою та розбалансуванням зовнішньоторговельного балансу, розрахунки показали, що на початок 2009 р. CT становило 9978, тобто ця криза в першу чергу була банківською та борговою і лише потім її вплив розповсюдився на платіжний баланс та валютну стабільність. На початок 2015 р. значення CT становило 7776, що фактично означає відсутність яскраво вираженого характеру фінансової кризи та її всеохоплюючий характер на момент останнього спостереження.

Висновки і пропозиції. Отже, нами запропоновано та апробовано новий механізм ідентифікації типу фінансової кризи, який базується на індикаторах ранньої діагностики кризи, що, з одного боку, забезпечує випереджальний характер ідентифікації, а з другого – чітке визначення сфери максимального прояву кризи, що дозволяє підвищити ефективність відбору релевантних інструментів антикризового регулювання економіки та фінансової системи. Проведені розрахунки свідчать, що криза 2008–2009 рр. в Україні насамперед мала характер банківської та боргової, які спричинили в подальшому валютну кризу та кризу платіжного балансу. Що стосується поточної кризи в Україні, то вона розвивається практично рівномірно за всіма типами. У перспективі цей індикатор може бути застосований як теоретико-практичне підґрунтя для вибору конкретних регулятивних інструментів з боку центрального банку чи уряду.

Список використаних джерел

1. Dell’Ariccia, G., D. Igan, and L. Laeven (2012). Credit Booms and Lending Standards: Evidence from the U.S. Subprime Mortgage Market. *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol. 44, pages 367–384.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

2. Dell’Ariccia, G., D. Igan, L. Laeven, and H. Tong (2013). Policies for Macrofinancial Stability: Dealing with Credit Booms and Busts. In S. Claessens, M. A. Kose, L. Laeven, and F. Valencia, eds., *Financial Crises, Consequences, and Policy Responses*, forthcoming.
3. Djalilov, K., Lyeonov, S., & Buriak, A. (2015). Comparative studies of risk, concentration and efficiency in transition economies. *Risk Governance and Control: Financial Markets and Institutions*, 5(4CONT1), 178–187.
4. Hirata, H., M. A. Kose, C. Otrok, and M. E. Terrones (2011). Global House Price Fluctuations: Synchronization and Determinants. In Francesco Giavazzi and Kenneth West, eds. *NBER International Seminar on Macroeconomics 2012*, National Bureau of Economic Research.
5. Kaminsky, G., and C. Reinhart (1999). The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems. *American Economic Review*, Vol. 89, pp. 473–500.
6. L. Alessi, C. Detken (2009). ‘Real Time’ Early Warning Indicators for Costly Asset Price Boom/Bust Cycles A Role for Global Liquidity.
7. Lansing, K. J. (2008). Speculative Growth and Overreaction to Technology Shocks. Working Paper Series 2008-08, Federal Reserve Bank of San Francisco.
8. Maddaloni, A., and J-L. Peydró (2010). Bank Risk-taking, Securitization, Supervision and Low Interest Rates: Evidence from the Euro Area and the U.S. Lending Standards. Working Paper Series 1248, European Central Bank.
9. Statistical data warehouse / European central bank. Retrieved from http://sdw.ecb.europa.eu/browseSelection.do?DATASET=0&DATA_TYPE=1&node=bbn139
10. Stiglitz, J., and A. Weiss (1981). Credit RATIONING in Markets with Imperfect Information. *American Economic Review*, Vol. 71, No. 3, pp. 393–410.
11. Вартість квартир (ціни на житло) [Електронний ресурс] / Консалтингова компанія SV Development. – Режим доступу : http://www.svdevelopment.com/ua/web/flat_costs.
12. Васильєва Т. А. Діагностика банківських криз на основі розрахунку прогнозного індикатора кризи / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, О. Б. Афанасьєва // Вісник НБУ. – 2013. – № 11 (213). – С. 22–28.
13. Кочетков В. М. Аналіз розвитку міжнародних банків в Центральній та Східній Європі [Електронний ресурс] / В. М. Кочетков, Ж. С. Кугуєнко // Ефективна економіка. – 2014. – № 4. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2934>.
14. Лібералізація руху капіталу в ході євроінтеграції: досвід країн Центральної Європи : монографія / [А. О. Єпіфанов, С. М. Козьменко, М. І. Макаренко, Ф. І. Шпиг та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 109 с.
15. Мельник П. В. Банківські системи зарубіжних країн : підручник / П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, О. Д. Гордей. – К. : Алерта, Центр учбової літератури, 2010. – 586 с.
16. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.
17. Циганюк Д. Л. Механізм забезпечення стабільності банківської системи: зарубіжний досвід та українські реалії / Д. Л. Циганюк, В. Н. Гланц // Вісник Української академії банківської справи. – 2014. – № 2. – С. 40–45.

References

1. Dell’Ariccia, G., D. Igan, and L. Laeven (2012). Credit Booms and Lending Standards: Evidence from the U.S. Subprime Mortgage Market. *Journal of Money, Credit and Banking*, vol. 44, pp. 367–384.
2. Dell’Ariccia, G., D. Igan, L. Laeven, and H. Tong (2013). Policies for Macrofinancial Stability: Dealing with Credit Booms and Busts. In S. Claessens, M. A. Kose, L. Laeven, and F. Valencia, eds., *Financial Crises, Consequences, and Policy Responses*, forthcoming.
3. Djalilov, K., Lyeonov, S., & Buriak, A. (2015). Comparative studies of risk, concentration and efficiency in transition economies. *Risk Governance and Control: Financial Markets and Institutions*, 5(4CONT1), 178–187.
4. Hirata, H., M. A. Kose, C. Otrok, and M. E. Terrones (2011). Global House Price Fluctuations: Synchronization and Determinants. In Francesco Giavazzi and Kenneth West, eds. *NBER International Seminar on Macroeconomics 2012*, National Bureau of Economic Research.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

5. Kaminsky, G., and C. Reinhart (1999). The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems. *American Economic Review*, vol. 89, pp. 473–500.
6. L. Alessi, C. Detken (2009). 'Real Time' Early Warning Indicators for Costly Asset Price Boom/Bust Cycles A Role for Global Liquidity.
7. Lansing, K.J. (2008). Speculative Growth and Overreaction to Technology Shocks. Working Paper Series 2008-08, Federal Reserve Bank of San Francisco.
8. Maddaloni, A., and J-L. Peydró (2010). Bank Risk-taking, Securitization, Supervision and Low Interest Rates: Evidence from the Euro Area and the U.S. Lending Standards. *Working Paper Series 1248, European Central Bank*.
9. Statistical data warehouse / European central bank. Retrieved from http://sdw.ecb.europa.eu/browseSelection.do?DATASET=0&DATA_TYPE=1&node=bbn139
10. Stiglitz, J., and A. Weiss (1981). Credit Rationing in Markets with Imperfect Information. *American Economic Review*, vol. 71, no. 3, pp. 393–410.
11. *Vartist kvartyr (tsiny na zhytlo) [The cost of apartments (prices)]*. Retrieved from http://www.svdevelopment.com/ua/web/flat_costs.
12. Vasylieva, T.A., Lieonov, S.V., Afanasieva, O.B. (2013). Diahnostyka bankiv's'kykh kryz na osnovi rozrakhunku prohnoznoho indykatora kryzy [Diagnosis of banking crises on the basis of calculation of the forecast indicator crisis]. *Visnyk NBU – Visnyk NBU*, no. 11 (213), pp. 22–28 (in Ukrainian).
13. Kochetkov, V.M., Kuhuienko, Zh.S. (2014). Analiz rozvytku mizhnarodnykh bankiv v Tsentralnii ta Skhidnii Yevropi [The analyses of international banks development in central and east Europe countries]. *Efektivna ekonomika*, no. 4. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2934>.
14. Yepifanov, A.O. (ed.), Kozmenko, S.M., Makarenko, M.I., Shpyh, F.I. et al. (2007). Liberalizatsiia rukhu kapitalu v khodi yevrointehratsii: dosvid krain Tsentralnoi Yevropy [The liberalization of capital movements in the European integration: the experience of Central Europe]. Sumy: UABS NBU (in Ukrainian).
15. Melnyk, P.V., Taranhul, L.L., Hordey, O.D. (2010). Bankivski systemy zarubizhnykh krayin [Banking systems of foreign countries]. Kyiv: Alerta, Tsentri uchbovoyi literatury (in Ukrainian).
16. Osnovni pokaznyky diyal'nosti bankiv [Main indicators of banks in Ukraine]. Retrieved from http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.
17. Tsyhanyuk, D.L., Hlants, V.N. (2014). Mekhanizm zabezpechennya stabilnosti bankivskoi systemy: zarubizhnyi dosvid ta ukrayinski realii [The mechanism to ensure the stability of the banking system: foreign experience and Ukrainian realities]. *Visnyk Ukrainiskoi akademii bankivskoi spravy – Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking*, no. 2, pp. 40–45 (in Ukrainian).

Бойченко Віта Миколаївна – аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Сумський державний університет (вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40000, Україна).

Бойченко Віта Николаевна – аспірант кафедри фінансов, банковского дела и страхования, Сумский государственный университет (ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40000, Украина).

Boychenko Vita – PhD student at finance, banking and insurance department, Sumy State University (2 Rymyskiy-Korsakova Str., 40000 Sumy, Ukraine).

E-mail: v.boichenko@tascombank.com.ua